

Nyelvhasználat és kontaktológia

2011-ben jelent meg a *Magyarok Szlovákiában* sorozat hetedik darabja *Nyelv* címmel, Szabó Mihály Gizella és Lanstyák István szerkesztésében. A szerkesztők és a szerzők egy olyan monografikus jellegű kiadványra vállalkoztak, melyet a szlovákiai magyar nyelvhasználat és nyelvváltozatok kapcsolnak össze. A szerzők szlovákiai magyar tanszékek (Pozsony, Nyitra, Komárom) oktatói, illetve többjük a dunaszerdahelyi székhelyű Gramma Nyelvi Iroda munkatársa. Tematikailag a kötet nyolc nagyobb fejezetet tartalmaz, ezek aktuális szlovákiai magyar nyelvészeti kutatások eredményeiről tudósítanak.

Az első fejezet – *Nyelvi jogok, nyelvpolitika* – címmel nyelvhasználatunk jogi kérdéseivel, szabályozásával foglalkozik. Azokat a rendelkezéseket elemzi, amelyek a rendszerváltozás utáni Szlovákia területén szabályozzák a kisebbségi nyelvek státuszát, a kisebbségi nyelvhasználati jogokat. A *Katolikus nyelvpolitika Szlovákiában* című dolgozat szerzője az egyes felekezetek képviselőivel készített interjú alapján jellemzi az egyházak kiterjesztett szerepét, illetve hatását a szlovákiai nyelvhasználatra. Misad Katalin tanulmányában (*A magyar mint kisebbségi nyelv használatának gyakorlata a hivatalos érintkezésben*) aktuális nyelvhasználati problémákra hívja fel a figyelmet, ahol nyelvkörnyezeti adalékokkal elemzi Dunaszerdahely város nyelvhasználatát. Kutatásában főként a kétnyelvű feliratok lexikai és grammatikai jellemzőivel foglalkozik. A fejezet rámutat a szlovákiai magyarok nyelvhasználati jogaira, nyelvpolitikai adalékokat közöl, amivel a szerzők közelebb viszik a nem szakmabeli olvasót is a törvény adta lehetőségeihez.

A kötet második része – *A magyar nyelv szlovákiai változatainak jellemzői* – a határon túli magyar nyelvet vizsgálja nyelvi, nyelvhasználati, lexikai, ortográfiai szemszögből. Lanstyák István és Szabó Mihály Gizella tanulmányai a magyar nyelv szlovákiai változatairól és a nyelvi változokról szólnak. Az írások részletesen foglalkoznak a nyelvi kontaktológia terminusaival, a magyar–szlovák nyelvi érintkezések következményeivel, szókölcsonzással, a szókészlet eredet szerinti rétegeivel. A kutatások eredményeit megfelelő korpuszanyaggal is alátámasztják. Misad Katalin *Standardtól eltérő helyesírási formák a szlovákiai magyar nyelvű sajtóban* című írásában az intézménynevek, rendezvények megnevezéseit, földrajzi nevek stb. csoportját írott nyelvi korpuszon vizsgálja, rávetítve a szlovákiai magyar írásgyakorlat problémáira. Külön részt képez az írásjelhasználat. A kötet ezen része tartalmaz még egy helyesírással foglalkozó tanul-



mányt, amelyben a szerző a nagybetűsített formákat vizsgálja. Misad Katalin több olyan példát is szemléltet, ahol a beszélők a köznévi eredetű tagot valamilyen nyelvi, nyelvhasználati vagy nyelven kívüli okok miatt nagy kezdőbetűvel írják (*Budapest Kávéház, Viktória Gyógyszertár*). A fejezet utolsó tanulmánya Pintér Tibor vizsgálatait mutatja be, részletekbe menően elemzi a magyar nyelv szlovákiai változatainak adatbázisát.

A harmadik fejezet a szlovákiai magyar nyelvjárások helyzetéről számol be. Sándor Anna és Presinszky Károly a nyelvjárások jelenlegi helyzetével, a nyelvjárási attitűddel, a szlovákiai magyar nyelvjárások területi egységeivel foglalkoznak. Az élő nyelvből vett korpuszanyaggal bizonyítják egy-egy hangtani vagy alaktani, lexikai nyelvjárási elem sajátosságát egy adott nyelvközösségekben (*Magánhangzóhiány és kontaktushatás a nagy-hindi nyelvjárásban*). Feltérképezik a nyelvcserehelyzetben levő közösség (Nagyhind) múltját és jelenét is.

A kötet negyedik fejezete a *Nyelvérintkezés* címet viseli, melyben a szerzők a magyar–szlovák nyelvi érintkezéseket elemzik (*Idegen szavak a magyar nyelv szlovákiai változataiban*), végbement vagy elmaradt nyelvi cserék eredményeiről számolnak be, vizsgálják a nyelvi kontaktusok és a nyelvjárások összefüggését. Az egyik tanulmány a fordítás elméleti és gyakorlati téziseit vetíti a szlovákiai magyar szövegekre. Szabó Mihály Gizella hangsúlyozza, hogy „a magyar szövegek minősége eltérő, a skála az első látásra akceptálhatatlanoktól a többé-kevésbé elfogadhatókig terjed” (273.). Tanulmányában szórendi és grammatikai kérdéseket tárgyal.

Az ötödik fejezet *Kétnyelvű nyelvhasználat* címmel a kétnyelvű kommunikáció típusait tárgyalja, rámutat a kódváltás sajátos aspektusára. Lanstyák István *A kódváltás nyelvtani aspektusának néhány kérdése a szlovákiai magyar beszélőközösségekben* című tanulmányában élőnyelvi példákon vizsgálja a kétnyelvűség helyzetét adta diskurzusokat, részletekbe menően mutatja be a kódváltás lehetséges típusait. Vančo Ildikó a kétnyelvű gyermekek szövegértési problémáira hívja fel a figyelmet, a tanulók közt végzett felmérések bizonyítják, hogy „a szlovákiai magyardomináns diákok a szövegértés terén nem mutatnak különbséget a magyarországi diákokhoz képest” (386.).

A kötet hatodik részében – *Nevek és névhasználat* – a szerzők különböző névtani kutatásokról számolnak be. Bauko János *A szlovákiai magyarok személynévhasználatára* című tanulmányában a személynevek rendszerével foglalkozik a szlovákiai magyarok névhasználatára vonatkozóan. Külön kitér a ragadványnevek elemzésére. Nyelvi illemről szól a *Köszönések és megszólítások magyar–szlovák bilingvis környezetben* c. írás, melyben a szerző a köszönés- és megszólításformákat elemzi szlovákiai magyar viszonylatban. Török Tamás és Szabó Mihály Gizella írásai a magyar helynevekről szólnak, azok tipológiai vizsgálatáról, valamint fordítási problémákra összpontosítanak. A fejezet végén Bauko János összefoglalja a magyar névtani kutatások történetét Szlovákiában, majd közli a szlovákiai magyar névtani kutatások bibliográfiáját.

A hetedik fejezetben a szerzők a nyelvhasználat oktatáspolitikai vetületével foglalkoznak. Misad Katalin írásában (*Az anyanyelvi nevelés problémái a szlovákiai magyar tannyelvű oktatási intézményekben*) a közoktatás reformját a kisebbségi anyanyelvi nevelésen belül vizsgálja, kitér a magyar nyelv és irodalom tantárgy iskolai helyzetére, az érettségik színvonalára és hiányosságaira. Simon Szabolcs az érettségi vizsgákat elemzi szlovákiai és külföldi kontextusban, s ehhez kapcsolódva (főként) a magyar tannyelvű iskolákban érettségiző diákok szlovák nyelvi ismereteit. A szerző ugyanakkor országos szintű pedagógiai mérésekről is beszámol. Vančo Ildikó írásában a szlovákiai magyar felsőoktatást elemzi, hangsúlyozza, hogy a „megtervezett tannyelvpolitika a Kárpát-medence többségi és kisebbségi felsőoktatásában nagyrészt hiányzik” (544.).

A kötet utolsó fejezete a *Nyelvmenedzselés* címet viseli, három tanulmányt foglal magába. A nyelvművelés és a nyelvtervezés mellett a nyelvalkítás harmadik összetevője a nyelvi menedzselés. Ennek a folyamatnak az elméleti összetevőire mutat rá Szabó Mihály Gizella a kisebbségi nyelvi problémák tükrében. Misad Katalin szaknyelvi regiszterek szemantikai és pragmatikai összetevőivel foglalkozik szlovákiai magyar viszonylatban. A terminológiaalkotás elméleti és módszertani kérdéseit tárgyalja élelmiszer-ipari szakkifejezések és termékmegnevezések vizsgálata közben. A fejezet és egyúttal a kötet utolsó tanulmánya a *Gondolatok a nyelvi purizmusról* címet viseli, melyben Simon Szabolcs a standard nyelvváltozatról értekezik.

A *Magyarok Szlovákiában VII. – Nyelv* című kötete részletekbe menően mutatja be a szlovákiai magyar nyelv és nyelvhasználat fontosabb részterületeit, sajátosságait. A monográfiásorozat fontos része ez a kötet, mely nemcsak a szakmabelieknek ajánlható.

Magyarok Szlovákiában, VII. kötet. Nyelv, szerk. Szabó Mihály Gizella és Lanstyák István, Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja, 2011.



VORHER



NACHHER

Lapok az öröknaptárból, kollázs, 1997–1998